

DE POLITIEKE ROL VAN HET VLAAMS MIDDENVELD: EEN ANALYSE VAN SURVEYDATA

SURVEYNOTA

3 Mei 2019

Fatima Laoukili, Stijn Oosterlynck & Pieter Cools

1	Inleiding	3
2	Rollen van het middenveld	5
2.1	Politieke rol	6
2.1.1	Verschillen in politieke rol per middenveldsegment	9
2.2	Gemeenschapsvormende rol	13
2.2	Dienstverlenende rol	16
2.3	Rollen vergeleken	19
3	Wijzen van politieke rolopname	21
4	Evolutie van politieke rolopname	33
5	Beïnvloedende factoren in politieke rolopname	36
5.1	Overheidsmiddelen en politieke rolopname	37
5.2	Middelen van bedrijven en politieke rolopname	37
6	Innovatie in politieke rolopname	39
7	Algemene conclusie	40
8	Referenties	43
9	Bijlagen	44
9.1	Bijlage 1: thematische opdeling van het Vlaamse middenveld in elf categorieën	44

1 Inleiding

Het middenveld in Vlaanderen heeft historisch gezien een politieke rol opgenomen, niet in het minst in de context van de uitbouw en werking van de welvaartstaat. Het debat over die rol is er dan ook één dat geregeld opnieuw opflakkert (Oosterlyncx, Hertogen, & Swerts, 2017; Swerts, Hertogen, & Oosterlyncx, 2017). Niet iedereen vindt dus dat middenveldorganisaties zomaar een politieke rol *mogen* spelen. Onder meer in de context van discussies over vermarkting en het zogenaamde primaat van de politiek wordt vandaag de vraag gesteld naar de legitimiteit van de politieke rol van het middenveld (Schuerman, 2013). Spelen Vlaamse middenveldorganisaties vandaag nog wel een politieke rol of vinden ze andere rollen, zoals gemeenschapsvorming of maatschappelijke dienstverlening, belangrijker? Deze vraag staat centraal in dit rapport. We stellen een voornamelijk beschrijvende kwantitatieve analyse voor over de politieke dimensie van het werk van Vlaamse middenveldorganisaties. We zijn geïnteresseerd in de mate waarin en de manier waarop Vlaamse middenveldorganisaties maatschappelijke of politieke verandering nastreven (hier gedefinieerd als ‘politieke rol’), wat de evolutie in die rol is en welke factoren het opnemen van die rol beïnvloeden. Ook kijken we naar de evolutie en innovatie in de politieke rolopname en naar de mate waarin middenveldorganisaties publieke meningsverschil stimuleren over de gewenste inrichting van de samenleving (hier benoemd als ‘politisering’).

Met middenveldorganisaties wordt in dit onderzoek verwezen naar organisaties die een sociaal of maatschappelijk doel hebben (maatschappelijke meerwaarde eerder dan winst nastreven), die ofwel een ‘politieke’ rol vervullen (nastreven van maatschappelijke of politieke verandering) of maatschappelijke dienstverlening organiseren en een privaat initiatief zijn (niet vanuit overheden)¹. Omdat de gemeenschapsvormende rol van het middenveld in het sociaal kapitaal onderzoek van de voorbije decennia al ruimschoots aan bod kwam (Billiet, 2004), focussen we in het CSI Flanders project meer op de politieke en dienstverlenende rol van het middenveld.

De analyse is gebaseerd op de CSI Flanders enquête bij Vlaamse middenveldorganisaties². De enquête is in twee rondes afgenomen. Aan de eerste golf namen 496 organisaties deel, aan de tweede golf 403. De organisaties zijn via een disproportioneel gestratificeerde steekproef

¹ Zie Oosterlyncx, Verschuere en Verhaeghe (2019) ‘Wat is het middenveld?’, zie: <https://www.middenveldinnovatie.be/publicaties/wat-het-middenveld>

² Voor meer details over deze bevraging, zie de volgende methodologische nota: <https://www.middenveldinnovatie.be/publicaties/de-vlaamse-survey-methodologische-nota>

geselecteerd uit bijna 2.500 gemapte Vlaamse middenveldorganisaties. De survey is erop gericht uitspraken te kunnen over de hele breedte van het Vlaamse middenveld. De survey data zijn representatief voor het Vlaamse middenveld. Waar relevant vergelijken wij de resultaten in dit rapport met eerdere bevindingen uit de survey bij lokale middenveldorganisaties.

De survey bevraagt middenveldorganisaties die actief zijn rond welzijn, in de sociale economie en socioculturele organisaties. De bevroegde organisaties zijn actief op het Vlaamse niveau of hebben als doel de hele Vlaamse regio te beslaan, ook wanneer deze organisaties geen lokale afdelingen hebben. Lokale middenveldorganisaties werden in een aparte, kortere survey³ bevroegd. Omwille van redenen van praktische haalbaarheid en/of onze focus op de politieke of dienstverlenende rol van het middenveld (en dus niet op organisaties die *louter* op sociaal kapitaal of gemeenschapsvorming gericht zijn) laten we gezondheidszorg, onderwijs, recreatie en vrije tijd buiten beschouwing. Deze afbakening moet in rekening gebracht worden bij het interpreteren van de onderzoeksresultaten. Dit grootschalige opzet, dat de hele breedte van het middenveld omvat, moet ons toelaten om terugkerende stellingnames in het publieke debat over de politieke rol van het middenveld, bijvoorbeeld over de gepercipieerde politisering of depolitisering van het middenveld, aan een empirische test te onderwerpen.

In dit onderzoeksrapport behandelen we concreet de volgende vragen. Zijn Vlaamse middenveldorganisaties politiek actief? Nemen ze meer of minder dan *lokale* middenveldorganisaties in Vlaanderen een politieke rol op? Zijn hierin verschillen merkbaar tussen de verschillende organisaties? Op welke manier vullen Vlaamse middenveldorganisaties deze rol in? Hoe is het opnemen van een politieke rol geëvolueerd over de voorbije tien jaar? Hangt het opnemen van een politieke rol samen met de bron van financiële middelen waarmee de organisatie werkt? En tot slot: in welke mate vernieuwen middenveldorganisaties in hoe ze hun politieke rol invullen en werken middenveldorganisaties ook politiserend?

³ De bevindingen aangaande diversiteit en politieke rolopname zijn terug te vinden via de website www.middenveldinnovatie.be

2 Rollen van het middenveld

Zoals in de inleiding kort aangekaart, worden de drie rollen die middenveldorganisaties volgens zichzelf vervullen besproken. Dit is de politieke rol, die centraal staat in deze paper, en de gemeenschapsvormende en dienstverlenende rollen. Voor het bepalen van de mate waarin middenveldorganisaties een bepaalde rol opnemen keken we in eerste instantie naar 17 items in de survey (met een schaal van 1-5) die polsen naar de rollen die middenveldorganisaties al dan niet opnemen (VI1_V1_1 tot VI1_V1_17). Elke item reflecteert ofwel een gemeenschapsvormende, dienstverlenende of politieke rol van de organisatie. We vonden – anders dan bij de analyse van de lokale survey – geen clusters (factoren) van de verschillende items terug. Er is sprake van statistische onbetrouwbaarheid, zwakke ladingen tussen de items en een te sterke samenhang van de verschillende items met elkaar. Daarom werken we voor de analyse van de Vlaamse survey data met de individuele items die de eerder aangehaalde rollen inhoudelijk het best reflecteren.

Voor de rol ‘gemeenschapsvorming’ gebruiken we het item ‘mensen het gevoel geven dat ze ergens bijhoren’ (VI1_V1_7). Wat de dienstverlenende rol betreft, gebruiken wij het item ‘een dienst verlenen of product aanbieden om een specifieke, maatschappelijke behoefte of nood te ledigen’ (VI_V1_12). De antwoordcategorieën gaan telkens van ‘helemaal niet’ (waarde 1) tot ‘heel veel’ (waarde 5). De politieke rol wordt het duidelijkst geformuleerd door het item ‘streven naar maatschappelijke of politieke veranderingen’ (VI1_V4). Hierbij is er gebruikgemaakt van een schaal van nul (helemaal niet) tot tien (helemaal wel). Aangezien de analyse van de Vlaamse survey voornamelijk inzoomt op de politieke rol van de middenveldorganisaties, zijn de gedeelten over de gemeenschapsvormende en de dienstverlenende rol minder uiteengezet dan de politieke rol.

In wat volgt geven we per rol weer hoe belangrijk de deelnemende Vlaamse middenveldorganisaties die vinden. Nadien wordt de verdeling van de scores van de Vlaamse organisaties rond het gemiddelde bekeken door te tonen hoeveel organisaties boven- en ondergemiddeld scoren. Voorts worden de scores per rol opgesplitst naargelang

middenveldsector (sociale economie, sociocultureel werk en welzijn) en het organisatiethema⁴ en vergelijken we met de scores voor het lokale middenveld. Om de vergelijking te kunnen maken tussen de scores op de gemeenschapsvormende, dienstverlenende en politieke rol opname bij Vlaamse middenveldorganisaties, worden de scores gestandaardiseerd weergegeven. Enkel voor de politieke rol is er extra beschrijvend cijfermateriaal toegevoegd. De verschillen die in de tabellen worden weergegeven zijn statistisch significant tenzij anders vermeld.

2.1 Politieke rol

In welke mate nemen middenveldorganisaties een politieke rol op? Net zomin als er eensgezindheid bestaat over wat de politieke rol van het middenveld zou moeten zijn, bestaat er ook geen algemeen aanvaarde definitie van. Die rol kan immers sterk verschillen tussen contexten en naargelang het onderwerp van politieke discussie. In de context van de verzuiling betekende politiek vaak ‘verweven met partijpolitiek’, maar met de opkomst van de nieuwe sociale bewegingen, de secularisatie, individualisering en ontzuiling kwamen nieuwe invullingen van de politieke rol opzetten (Oosterlynck, 2018). Bovendien omvat ‘het middenveld’ een enorme veelheid aan organisaties die verschillen wat betreft activiteiten, missie, achterban en relatie met de overheid. Zij geven elk een eigen invulling aan hun politieke rol en kunnen zich beroepen op diverse strategieën om deze in meer of mindere mate op te nemen. Om deze veelheid te kunnen vatten in onze survey hebben we de ‘politieke rol’ hier breed omschreven als: “het streven naar politieke of maatschappelijke verandering”⁵.

In deze nota zullen we geen antwoord geven op de normatieve vraag wat de politieke rol van het middenveld zou moeten zijn. Het doel is een beter zicht te krijgen op de mate waarin en de manieren waarop de bevraagde middenveldorganisaties deze rol invullen. We beginnen logischerwijs met de vraag of het Vlaamse middenveld überhaupt wel een politieke rol opneemt.

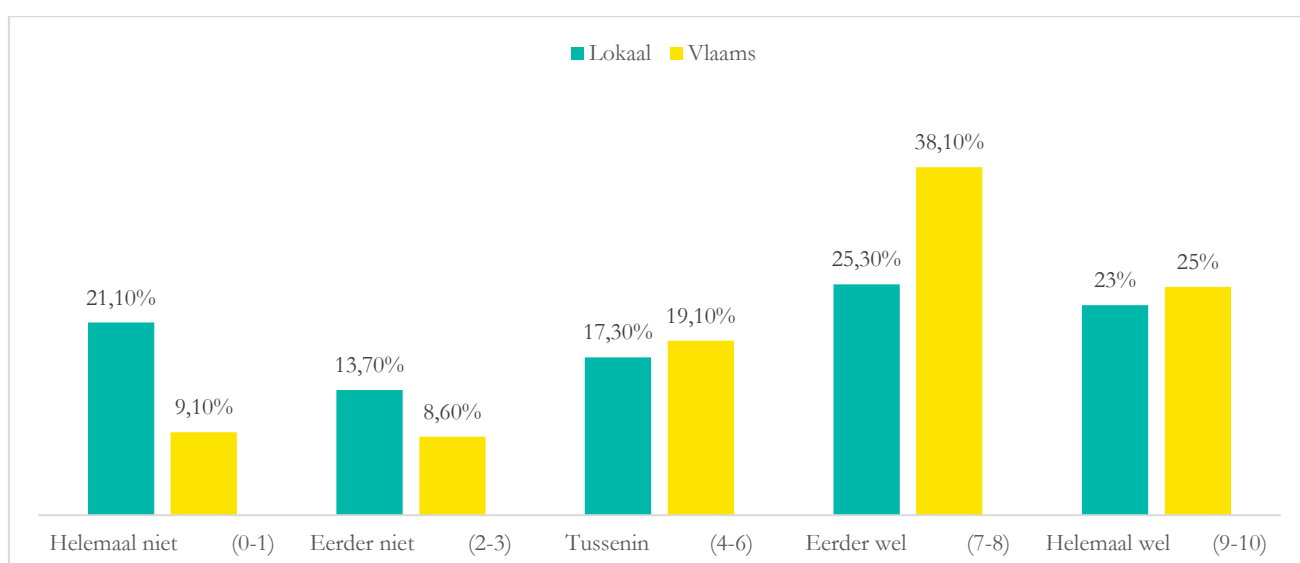
⁴ De keuze voor de thematische opdeling die we in deze nota gebruiken (Thema 2) is het gevolg van een pragmatische afweging waarin tussen een voldoende fijne opdeling in de verschillende typen organisaties en zorgen dat de thematische eenheden voldoende groot zijn om zinvolle conclusies te trekken. Zo is het bijvoorbeeld relevant dat we binnen de sector ‘Sociocultureel’ en het thema ‘Sociaal Cultureel werk’ (Thema 3) een onderscheid maken tussen jongerenwerk en volwassenenwerk. Binnen het volwassenenwerk zou het mogelijks interessant zijn om antwoorden verder op te splitsen tussen ‘holebi organisaties’, ‘volwasseneneducatie’ enzovoort (Thema 1), maar het aantal van dit soort organisaties dat heeft geantwoord op de survey is soms zo klein dat we de antwoorden niet kunnen veralgemenen. Daarom kozen we hier dus voor de thematische opdeling die we het nummer twee hebben gegeven. Een tabel met de verschillende thematische opdelingen vindt u in de bijlagen tabel 25.

⁵ We gebruikten de term ‘maatschappelijke of politieke verandering’ om zo breed mogelijk het veranderingsstreven van organisaties te capteren. Omdat we zo goed als de hele breedte van het middenveld bevroegen, kozen we termen die door een veelheid aan organisaties op een gelijkaardige manier begrepen zouden worden.

Zijn middenveldorganisaties bezig met het streven naar politieke of maatschappelijke veranderingen?

We vroegen Vlaamse (en eerder ook lokale) middenveldorganisaties om op een schaal van nul (helemaal niet) tot tien (helemaal wel) aan te geven of ze streven naar maatschappelijke of politieke verandering (zie figuur 1). De antwoorden zijn samengevat in vijf categorieën: 'Helemaal niet' (0-1), 'eerder niet' (2-3), 'tussenin' (4-6), 'eerder wel' (7-8), 'helemaal wel' (9-10). Over alle Vlaamse middenveldorganisaties heen (N=494) komen we tot een gemiddelde score van 6,5 op tien (met een standaardafwijking van 2,9). Dat geeft aan dat Vlaamse middenveldorganisaties gemiddeld genomen van zichzelf vinden dat ze 'eerder wel'⁶ streven naar maatschappelijke of politieke verandering. Een op vier (25%) geeft aan dat ze sterk inzetten op het nastreven van dit soort verandering, terwijl iets minder dan een op tien (9%) zegt dit soort verandering 'helemaal niet' na te streven (zie figuur 1).

Figuur 1: mate van streven naar maatschappelijke of politieke verandering in Vlaams en lokaal middenveld

De groene staafjes in figuur 1 staan voor de lokale middenveldorganisaties die we bevroegd hadden in de lokale survey over het streven naar of pleiten voor maatschappelijke of politieke verandering. Daar stelden we vast dat de politieke rol de minst vaak opgenomen rol is (in vergelijking met gemeenschapsvorming en maatschappelijke dienstverlening). Op figuur 1 is te

⁶ 6,5 valt tussen de categorieën 'tussenin' en 'eerder wel'. Als we afronden komt het gemiddelde net binnen de categorie 'eerder wel' te liggen.

zien dat organisaties op het Vlaams niveau (geel staafje) zeggen dat ze sterker een politieke rol opnemen. In de Vlaamse survey bedraagt het gemiddelde 6,5 ten aanzien van de lokale survey, waar de gemiddelde score 5,3 bedraagt. Ongeveer 21% van de organisaties in de lokale survey zegt ‘helemaal niet’ in te zetten op dergelijke verandering. Voor de Vlaamse middenveldorganisaties is dat 9%. Opvallend is dat het aandeel organisaties dat ‘helemaal wel’ aanduidt dicht bij elkaar ligt in beide surveys. Zowel op het Vlaams (25%) als op het lokaal niveau (23%) neemt ongeveer één op vier organisaties een sterke politieke rol op door expliciet in te zetten op maatschappelijke of politieke verandering. Belangrijk voor de interpretatie van dit verschil is dat de sociale economie en welzijnsector enkel als Vlaams middenveld meegenomen zijn en de cijfers voor de lokale survey louter betrekking hebben op socioculturele organisaties (zie verder). Het Vlaamse en lokale middenveld heeft dus een andere samenstelling (zie verder voor een analyse van het verschil in politieke rol opname tussen lokale en Vlaamse middenveldorganisaties).

Als we naar de verdeling van de Vlaamse middenveldorganisaties rond het gemiddelde kijken dan stellen we vast dat ongeveer 63% van de Vlaamse middenveldorganisaties in de survey scoort boven het gemiddelde van 6,5 op tien van het hele Vlaamse middenveld voor het streven naar maatschappelijke of politieke verandering (zie tabel 1). Het hoge aantal respondenten boven het gemiddelde wordt wellicht gedeeltelijk verklaard door het feit dat binnen de categorie ‘helemaal niet’ heel wat respondenten (33 organisaties of 6,3% van de bevroegde organisaties) de uiterste waarde (nul) aangeduid heeft, wat het gemiddelde naar beneden trekt.

Tabel 1: boven en ondergemiddelde⁷ in streven naar maatschappelijke of politieke verandering

	Streven naar maatschappelijke of politieke verandering	
% Ondergemiddeld		36,8%
	<i>Aantal</i>	182
% Bovengemiddeld		63,2%
	<i>Aantal</i>	312
Totaal		494

⁷ Organisaties die exact het gemiddelde 6,5 scoren, worden eveneens binnen de categorie ondergemiddeld gerekend.

Hierboven schreven we al dat we verwachten dat het opnemen van de ‘politieke rol’ sterk zal verschillen tussen middenveldorganisaties naargelang hun inhoudelijke focus, het type organisatie, enzovoort. Daarom bespreken we in de volgende paragrafen de antwoorden op dezelfde vraag per sector en vervolgens per thematisch segment. De verschillen die in de onderstaande tabellen worden weergegeven zijn statistisch significant tenzij anders vermeld.

2.1.1 Verschillen in politieke rol per middenveldsegment

Vooreerst zijn we nagegaan of de mate van het streven naar maatschappelijke of politieke veranderingen verschilt per sector (sociale economie, welzijn en sociocultureel). Tabel 2 toont hoeveel organisaties in elke sector onder en boven het gemiddelde van 6,5 op tien voor het hele bevraagde Vlaamse middenveld scoorden. Tabel 3 geeft vervolgens een gedetailleerder overzicht van de verdeling van de antwoorden over de vijf categorieën van ‘helemaal niet’ tot ‘helemaal wel’.

We merken op dat organisaties uit de sociale economie in vergelijking met de sociaal culturele sector en de welzijnsector eerder laag scoren in het streven naar maatschappelijke of politieke verandering. Ongeveer 55% van de bevraagde sociale economie bedrijven scoort ondergemiddeld. De gemiddelde (gestandaardiseerde) score op politieke rol voor de sociale economie is 0,49 (vergelijk met 0,69 voor socioculturele sector en 0,61 voor welzijnsector). 31% (10 op 32) van de sociale economie bedrijven geef aan dat ze ‘helemaal niet’ streven naar maatschappelijke of politieke verandering terwijl slechts 6% (2 op 32) ‘helemaal wel’ de politieke rol opneemt.

Middenveldorganisaties uit de socioculturele sector lijken dan weer het sterkst te streven naar maatschappelijke of politieke verandering. In deze sector heeft 68% van de organisaties bovengemiddeld (meer dan 6,5) gescoord. Ongeveer 38% valt binnen de categorie ‘eerder wel’ en 30% binnen ‘helemaal wel’. Toch geeft ook 12% (41 op 341) aan dat ze er ‘helemaal niet’ mee bezig zijn. In de welzijnssector scoren 54% van de organisaties bovengemiddeld. Binnen deze sector is de groep organisaties die ‘eerder wel’ scoren afgetekend de grootste met 39%.

Tabel 2: streven naar maatschappelijke of politieke verandering naargelang sector

	Ondergemiddeld	Bovengemiddeld	Totaal
Sociocultureel	32%	68%	100%

<i>Aantal</i>	109	232	341
Gemiddelde: 0,6862			
Standaardafwijking: 0,2826			
Sociale economie	54,8%	45,2%	100%
<i>Aantal</i>	17	14	31
Gemiddelde: 0,4918			
Standaardafwijking: 0,3044			
Welzijn	45,8%	54,2%	100%
<i>Aantal</i>	55	65	120
Gemiddelde: 0,6065			
Standaardafwijking: 0,2712			
Totaal	36,7%	62,9%	
<i>Aantal</i>	181	311	492

Tabel 3: mate van streven naar maatschappelijke of politieke verandering naargelang sector (gedetailleerd)

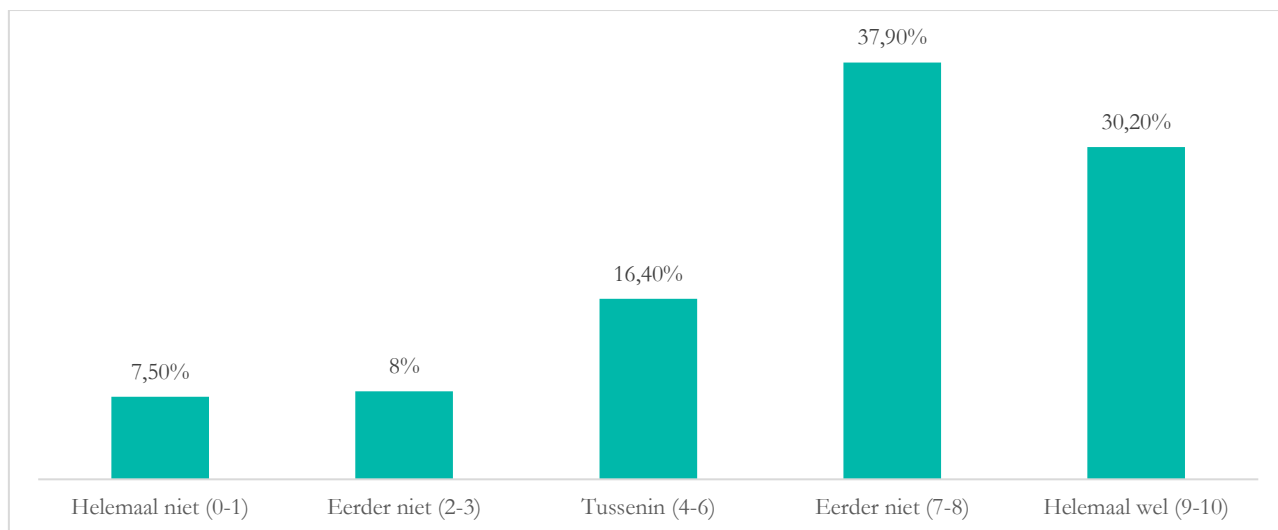
	Helemaal niet	Eerder niet	Tussenin	Eerder wel	Helemaal wel	Totaal
Sociocultureel	12%	4,4%	15,5%	37,8%	30,2%	100%
<i>Aantal</i>	41	15	53	129	103	341
Sociale economie	31,3%	9,4%	15,6%	37,5%	6,3%	100%
<i>Aantal</i>	10	3	5	12	2	32
Welzijn	13,3%	9,2%	23,3%	39,2%	15%	100%
<i>Aantal</i>	16	11	28	47	18	120

Chi-kwadraat: 28,325 met p: 0,000; v: 0.169 met p:0,000

Deze cijfers lijken te suggereren dat het verschil in politieke rol opname tussen de lokale en Vlaamse middenveldorganisaties (zie figuur 1) vooral gezocht moet worden bij een verschillende opstelling van lokale en Vlaamse socioculturele organisaties. Het lokale middenveld scoort lager op politieke rol opname en bestaat louter uit socioculturele organisaties, terwijl net socioculturele organisaties op Vlaams niveau het hoogst scoren op politieke rol opname. De cijfers in figuur 2, die de mate weergeeft waarin organisaties in de Vlaamse socioculturele sector volgens zichzelf een politieke rol opnemen, bevestigen dit. Het aandeel socioculturele organisaties dat 'helemaal' of 'eerder niet' een politiek rol opneemt ligt op Vlaams niveau een stuk lager dan op

lokaal niveau, terwijl het omgekeerde geldt voor het ‘eerder’ of ‘helemaal wel’ opnemen van de politieke rol.

Figuur 2: mate van streven naar maatschappelijke of politieke verandering in Vlaamse socioculturele sector

Nu gaan we verder na of de mate van het streven naar maatschappelijke of politieke verandering verschilt per thematisch segment van het Vlaams middenveld. Tabel 4 toont de mate waarin de politiek rol opgenomen wordt in de elf thematisch opgedeelde groepen (zie bijlage 1 voor overzicht en toelichting van de thematische opdeling).

Over het algemeen valt het op dat voor bijna alle thema groepen de categorie ‘eerder wel’ het meest werd aangeduid. Toch toont onze tabel een aantal interessante verschillen wat betreft de mate waarin verschillende types organisaties hun politieke rol opnemen. Zoals men zou verwachten scoren politieke organisaties hier het sterkst, met 23% binnen de categorie ‘eerder wel’ (3 op 13) en 77% ‘helemaal wel’ (10 op 13). Ook nieuwe sociale bewegingen scoren hoog op het streven naar maatschappelijke of politieke verandering, al valt het op dat 7% van de nieuwe sociale bewegingen (3 op 43) aangeeft dat ze dat ‘helemaal niet’ doen. Ongeveer 41% van deze organisaties scoort ‘helemaal wel’ en 30% ‘eerder wel’. We kunnen er dus niet van uitgaan dat elke nieuwe sociale bewegingen het streven naar maatschappelijke of politieke verandering als haar belangrijkste doelstelling beschouwt.

Ook het sociocultureel volwassenenwerk scoort hoog op deze vraag. Samengeteld zet ongeveer drie op de vier organisaties uit het volwassenenwerk in op maatschappelijke of politieke verandering: 52% 'eerder wel' en '26% 'helemaal wel'. Het jeugdwerk scoort zeer gelijkaardig en dus ook eerder hoog. Het aandeel organisaties dat zeer sterk zegt in te zetten op maatschappelijke verandering is iets groter in vergelijking met het volwassenenwerk, net als het aandeel organisaties dat 'tussenin', 'eerder niet' of 'helemaal niet' scoort, maar deze verschillen zijn klein.

De verschillen in de antwoorden tussen welzijnsinstellingen en welzijnsverenigingen zijn eveneens vermeldenswaardig. Een groter aandeel welzijnsverenigingen nemen een politieke rol op, maar de scores zijn meer verspreid over alle categorieën. 60% van de welzijnsverenigingen neemt 'eerder' of 'helemaal wel' een politieke rol op (tegenover 51% van de welzijnsinstellingen), maar 18% doet het ook 'helemaal niet' (tegenover 11% voor welzijnsinstellingen). Bij de welzijnsverenigingen zijn er dus in verhouding meer organisaties te vinden die zeer sterk of helemaal niet inzetten op maatschappelijke of politieke verandering, terwijl de welzijnsinstellingen het vaakst 'tussenin' (27%) of 'eerder wel' (43%) scoorden.

Vlaamse middenveldorganisaties die werken rond de thema's 'gezondheid, ziekte, handicap' heeft een relatief hoog aandeel organisaties die aangeven dat ze de politieke rol 'helemaal niet' opnemen (22%), maar evengoed een behoorlijk aandeel organisaties (38%) die eerder wel politieke of maatschappelijke verandering nastreven.

De religieuze organisaties en organisaties in de sociale economie scoren hier het laagst. Zij hebben verhoudingsgewijs de meeste organisaties die aangeven dat ze 'helemaal niet' streven naar maatschappelijke of politieke verandering, respectievelijk 26% en 31%.

Tabel 4: mate van streven naar maatschappelijke of politieke verandering naargelang thema

Thema	Helemaal niet	Eerder niet	Tussenin	Eerder wel	Helemaal wel	Totaal
Welzijnsinstelling	11,4%	10,2%	27,3%	43,2%	8%	100%
<i>Aantal</i>	10	9	24	38	7	88
Welzijnsvereniging	18,2%	9,1%	12,1%	27,3%	33,3%	100%
<i>Aantal</i>	6	3	4	9	11	33
Sociale economie	31,3%	9,4%	15,6%	37,5%	6,3%	100%
<i>Aantal</i>	10	3	5	12	2	32
Werk, beroep, economie	11,1%	2,4%	13,5%	37,3%	35,7%	100%
<i>Aantal</i>	14	3	17	47	45	126
Gezondheid, ziekte, handicap	22,2%	8,3%	18,1%	38,9%	12,5%	100%

	<i>Aantal</i>	16	6	13	28	9	72
Nieuwe sociale beweging		7%	2,3%	18,6%	30,2%	41,9%	100%
	<i>Aantal</i>	3	1	8	13	18	43
Politieke organisatie		0%	0%	0%	23,1%	76,9%	100%
	<i>Aantal</i>	0	0	0	3	10	13
Volwassenwerk		3,7%	3,7%	14,8%	51,9%	25,9%	100%
	<i>Aantal</i>	1	1	4	14	7	27
Jeugdwerk		5,3%	5,3%	18,4%	42,1%	28,9%	100%
	<i>Aantal</i>	2	2	7	16	11	38
Religieuze organisatie		26,3%	5,3%	26,3%	36,8%	5,3%	100%
	<i>Aantal</i>	5	1	5	7	1	19

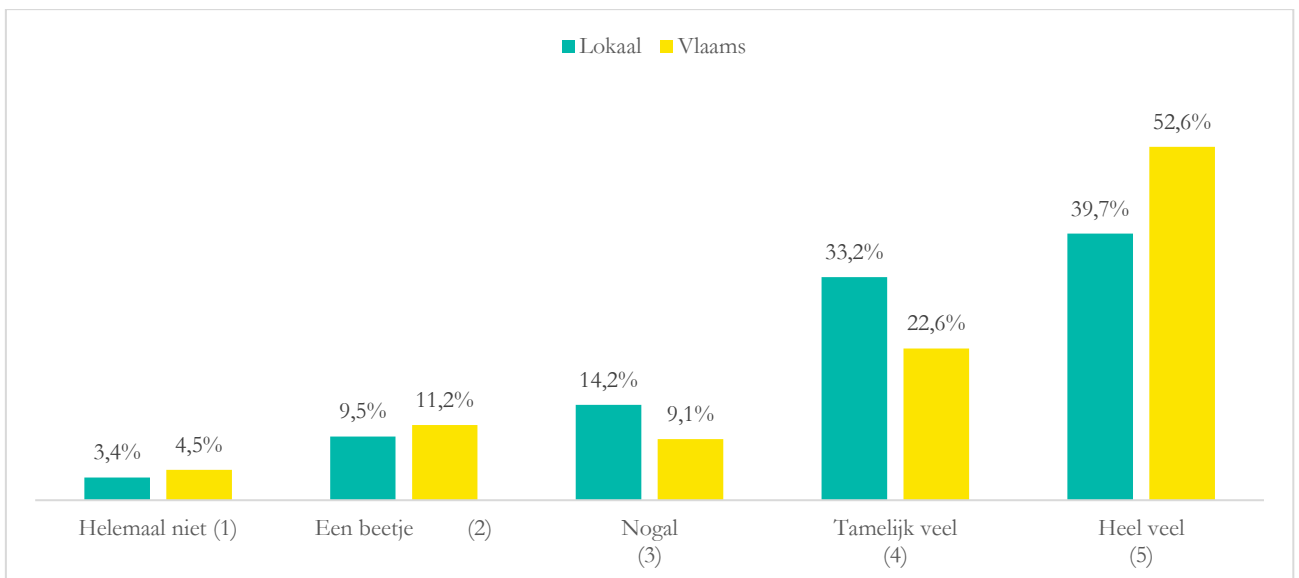
Chi-kwadraat: 95,593 met p: 0,000; v: 0,220 met p:0,000

2.2 Gemeenschapsvormende rol

Naast de politieke rol neemt het middenveld ook een gemeenschapsvormende rol op. We zijn binnen dit luik beschrijvend gaan kijken in hoeverre deze gemeenschapsvormende rol aan bod komt bij de Vlaamse middenveldorganisaties.

Zoals figuur 3 hieronder weergeeft voor de Vlaamse organisaties zien we dat drie vierde van de Vlaamse middenveldorganisaties daar ‘eerder wel’ tot ‘helemaal wel’ mee bezig zijn. 15% van de organisaties is daar ‘helemaal niet’ of ‘eerder niet’ mee bezig. De meeste Vlaamse middenveldorganisaties zeggen dus sterk bezig te zijn met gemeenschapsvorming.

Figuur 3: mensen het gevoel geven dat ze ergens bijhoren

Wanneer we dit vergelijken met de scores van de lokale middenveldorganisaties zien we dat de lokale organisaties ongeveer hetzelfde scoren op de gemeenschapsvormende rol als de Vlaamse middenveldorganisaties. De gemiddelde score op deze vraag bij Vlaamse organisaties bedraagt 4,08 (standaardafwijking: 1,21), bij lokale middenveldorganisaties 3,96 (standaardafwijking: 1,1) (op een score van één tot vijf)⁸. Lokale middenveldorganisaties scoren wel iets hoger in de middencategorieën ‘tussenin’ en ‘eerder wel’, terwijl Vlaamse organisaties hoger scoren in de categorie ‘helemaal wel’.

Wanneer we de scores voor gemeenschapsvorming gaan bekijken per sector (zie tabel 5) en organisatiethema (zie tabel 6) zien we dat het voornamelijk organisaties uit de sociale economie zijn die hier bovengemiddeld (72%) op scoren. Anders gezegd zijn organisaties in de sociale economie sector het sterkst bezig met de gemeenschapsvormende rol. Een mogelijke verklaring voor het feit dat de sociale economie zichzelf zo’n hoge score voor inzet op gemeenschapsvorming toekent is de inzet op de integratie van doelgroepmedewerkers. De welzijnssector volgt met 65% van de organisaties die hier bovengemiddeld op scoren. Organisaties uit de socioculturele sector scoren voor meer dan de helft (54%) ondergemiddeld op het item ‘mensen een gevoel te geven ergens bij te horen’.

Tabel 5: boven en ondergemiddelde in mensen het gevoel te geven ergens bij te horen naargelang sector

Sector	% Ondergemiddeld	% Bovengemiddeld	Totaal
Sociocultureel	53,5%	46,5%	100%
<i>Aantal</i>	183	159	342
Sociale economie	28,1%	71,9%	100%
<i>Aantal</i>	9	23	32
Welzijn	35,2%	64,8%	100%
<i>Aantal</i>	43	79	122

Chi-kwadraat: 17,116 met p: 0,000; v: 0.186 met p: 0,000

Wat de opdeling naargelang organisatiethema (zie tabel 6 hieronder) betreft, treffen we elf thematisch opgedeelde groepen (zie bijlage 1).

⁸ De items die de gemeenschapsvormende en dienstverlenende rol peilen maakten deel uit van een andere vragenbatterij en zijn op een schaal van één tot vijf gescoord. Het item voor politieke rol is op een schaal van één tot tien gescoord. Zie verder voor gemiddelde scores die een vergelijking van de scores tussen de drie rollen toelaten.

Algemeen bekeken lijken de meeste organisaties zich ‘nogal’ of ‘tamelijk veel’ bezig te houden met de gemeenschapsvormende rol. Zoals reeds gezien scoort de sociale economie (die we hier niet verder opsplitsen) hierop zeer hoog. Binnen de sector welzijn maken we een onderscheid tussen welzijnsinstellingen en welzijnsverenigingen. Welzijnsverenigingen geven aan sterker bezig te zijn met mensen het gevoel te geven ergens bij te horen (71% ‘heel veel’ voor welzijnsverenigingen tegenover 62% ‘heel veel’ voor welzijnsinstellingen).

Zoals eerder besproken scoren organisaties uit de sociaal culturele sector lager dan de andere twee middenveldsectoren op de gemeenschapsvormende rol. Wanneer we deze sector verfijnen naar de thematische groepen (zie tabel 5) merken we dat organisaties gericht op werk, economie en beroep het laagst scoren op gemeenschapsvorming. 13,5% duidt immers aan ‘helemaal niet’ bezig te zijn met mensen het gevoel te geven ergens bij te horen (en slechts 36% ‘heel veel’). Ook de politieke organisaties en de nieuwe sociale bewegingen scoren lager dan de andere organisaties binnen de socioculturele sector. De hoogste scorende organisaties zijn religieuze organisaties, etnisch-culturele organisaties (wel slechts drie bevroegde organisaties) en organisaties gericht op gezondheid, ziekte en beroep. Daarbij geven respectievelijk 75%, 67% en 66% van de organisaties aan ‘heel veel’ in te zetten op mensen het gevoel te geven ergens bij te horen. Jeugdorganisaties en volwassenenwerk hebben binnen de ‘heel veel’ categorie een percentage van respectievelijk 57% en 54% en scoren dus ook eerder hoog op gemeenschapsvorming.

Tabel 6: mensen het gevoel te geven ergens bij te horen naargelang thema

Thema	Helemaal niet	Een beetje	Nogal	Tamelijk veel	Heel veel	Totaal
Welijnsinstelling	1,1%	5,6%	4,5%	27%	61,8%	100%
<i>Aantal</i>	1	5	4	24	55	89
Welijnsvereniging	0%	2,9%	8,8%	17,6%	70,6%	100%
<i>Aantal</i>	0	1	3	6	24	34
Sociale economie	0%	0%	0%	28,1%	71,9%	100%
<i>Aantal</i>	0	0	0	9	23	32
Werk, beroep, economie	13,5%	26,2%	10,3%	14,3%	35,7%	100%
<i>Aantal</i>	17	33	13	18	45	126
Gezondheid, ziekte, handicap	1,4%	1,4%	12,7%	18,3%	66,2%	100%
<i>Aantal</i>	1	1	9	13	47	71

Nieuwe sociale beweging	2,4%	19%	16,7%	38,1%	23,8%	100%
<i>Aantal</i>	1	8	7	16	10	42
Politieke organisatie	7,1%	28,6%	14,3%	21,4%	28,6%	100%
<i>Aantal</i>	1	4	2	3	4	14
Volwassenwerk	3,6%	3,6%	14,3%	25%	53,6%	100%
<i>Aantal</i>	1	1	4	7	15	28
Jeugdwerk	2,7%	5,4%	5,4%	29,7%	56,8%	100%
<i>Aantal</i>	1	2	2	11	21	37
Religieuze organisatie	0%	0%	5%	20%	75%	100%
<i>Aantal</i>	0	0	1	4	15	20

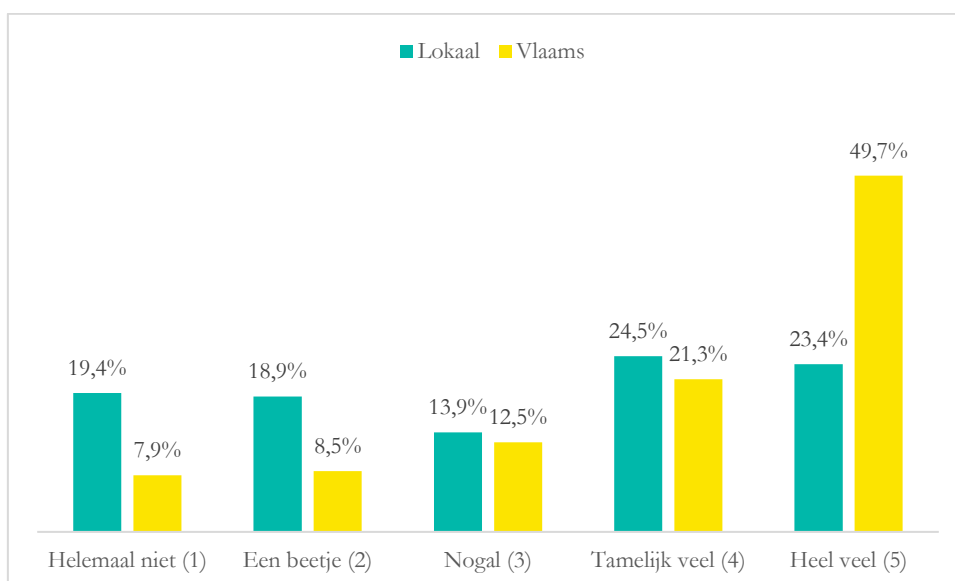
Chi-kwadraat: 129,919 met p: 0,000; v: 0.256 met p: 0,000

2.2 Dienstverlenende rol

Naast de politieke en gemeenschapsvormende rol, is het bieden van diensten ook een functie dat gelinkt wordt met middenveldorganisaties. De helft van de bevroegde Vlaamse middenveldorganisaties (zie figuur 4) geven aan 'helemaal wel' in te zetten op de dienstverlenende rol Slechts 8% van de organisaties geeft expliciet aan zich niet te richten op het verlenen van diensten of producten met het oog op het ledigen van maatschappelijke noden.

Ook hier scoren lokale middenveldorganisaties globaal lager (gemiddelde 3,14) ten aanzien van de Vlaamse middenveldorganisaties (gemiddelde 3,96). Lokale middenveldorganisaties scoren hoog in de 'helemaal niet' en de 'eerder niet' categorie. Dat heeft wellicht deels te maken met het feit dat de welzijnssector en de sociale economie niet bevroegd werden in de lokale survey.

Figuur 4: een dienst verlenen of product aanbieden om een specifieke, maatschappelijke behoefte of nood te ledigen

Zoals tabel 7 hieronder weergeeft scoort de ruime meerderheid (71%) van de respondenten boven het gemiddelde van 3,96 op een schaal van één tot en met vijf.

Tabel 7: boven-en ondergemiddelde in het verlenen van een dienst of aanbieden van een product om een specifieke, maatschappelijke behoefte of nood te ledigen

	Het verlenen van een dienst of aanbieden van een product om een specifieke, maatschappelijke behoefte of nood te ledigen
% Ondergemiddeld	28,9%
Aantal	144
% Bovengemiddeld	71,1%
Aantal	352
Totaal	496

De sectoropdeling (zie tabel 8) duidt aan dat het voornamelijk welzijns- en sociale economie-organisaties zijn die bovengemiddeld scoren op het aanbieden van diensten of producten. Het percentage van deze organisaties die bovengemiddeld scoren is respectievelijk 90% en 84%. De organisaties gecategoriseerd binnen de socioculturele sector scoren voor 63% boven de gemiddelde score.

Tabel 8: een dienst verlenen of product aanbieden om een specifieke, maatschappelijke behoefte of nood te ledigen naargelang sector

	Ondergemiddeld	Bovengemiddeld	Totaal
Sociocultureel	37%	63%	100%
Aantal	127	216	343
Sociale economie	15,6%	84,4%	100%

	<i>Aantal</i>	5	27	32
Welzijn		9,9%	90,1%	100%
	<i>Aantal</i>	12	109	121

Chi-kwadraat: 34,888 met p: 0,000; v: 0.265 met p:0,000

Wanneer we de bovenstaande scores per thematisch organisatiesegment gaan bekijken (zie tabel 9) komen we tot de vaststelling dat vooral welzijnsinstellingen (83%) 'heel veel' bezig zijn met het verlenen van diensten. Binnen de sociale economie sector merken we eveneens een prominente aanwezigheid van organisaties binnen de categorie 'heel veel'. Bijna zeven op tien organisaties geven expliciet aan heel veel te richten op het bieden van diensten of producten.

Zoals tabel 8 reeds aantoonde zijn er binnen de socioculturele sector het minst organisaties die bovengemiddeld scoren. Wanneer we tabel 9 erbij nemen merken we op dat binnen de socioculturele sector politieke organisaties, organisaties gericht op gezondheid, handicap en ziekte en volwassenwerk het laagst scoren. Meer dan de helft van de politieke organisaties geeft aan 'helemaal' of 'eerder niet' bezig te zijn met het bieden van diensten of producten. Bij organisaties gericht op gezondheid, handicap en ziekte en volwassenwerk is dat telkens 22%

Tabel 9: een dienst verlenen of product aanbieden om een specifieke, maatschappelijke behoefte of nood te ledigen naargelang thema

Thema	Helemaal niet	Een beetje	Nogal	Tamelijk veel	Heel veel	Totaal
Welijnsinstelling	0%	2,3%	4,6%	10,3%	82,8%	100%
<i>Aantal</i>	0	2	4	9	72	87
Welijnsvereniging	6,1%	3%	6,1%	27,3%	57,6%	100%
<i>Aantal</i>	2	1	2	9	19	33
Sociale economie	3,2%	3,2%	6,5%	19,4%	67,7%	100%
<i>Aantal</i>	1	1	2	6	21	31
Werk, beroep, economie	10,3%	10,3%	19%	22,2%	38,1%	100%
<i>Aantal</i>	13	13	24	28	48	126
Gezondheid, ziekte, handicap	12,5%	9,7%	12,5%	22,2%	43,1%	100%
<i>Aantal</i>	9	7	9	16	31	72
Nieuwe sociale beweging	9,5%	9,5%	11,9%	28,6%	40,5%	100%
<i>Aantal</i>	4	4	5	12	17	42
Politieke organisatie	30,8%	23,1%	15,4%	23,1%	7,7%	100%
<i>Aantal</i>	4	3	2	3	1	13

Volwassenwerk	11,1%	11,1%	18,5%	18,5%	40,7%	100%
<i>Aantal</i>	3	3	5	5	11	27
Jeugdwerk	5,3%	10,5%	10,5%	31,6%	42,1%	100%
<i>Aantal</i>	2	4	4	12	16	38
Religieuze organisatie	4,8%	9,5%	14,3%	28,6%	42,9%	100%
<i>Aantal</i>	1	2	3	6	9	21

Chi-kwadraat: 85,290 met p: 0,000; v: 0.208 met p: 0,000

2.3 Rollen vergeleken

Om de gemeenschapsvormende, dienstverlenende en de politieke rol met elkaar te kunnen vergelijken werken we in deze sectie met gestandaardiseerde⁹ gemiddelde scores. De verschillende rollen zijn namelijk niet op éénzelfde schaal gemeten. De gestandaardiseerde cijfers geven in één oogomslag de vergelijking weer.

Tabel 10: Vergelijking tussen opname van politieke, gemeenschaps- en dienstverlenende rollen

	Politieke rol	gemeenschapsvormende rol	Dienstverlenende rol
Gemiddelde	0.6543	0,7690	0,7410
Standaardafwijking	0,2859	0,3029	0,3239

De gemeenschapsvormende rol wordt onder Vlaamse organisaties als de belangrijkste rol beschouwd, met een gemiddelde gestandaardiseerde score van 0,77. We stelden in een eerder rapport ook al vast dat ook voor lokale organisaties de gemeenschapsvormende rol de belangrijkste is (Van Gyes, Szekér, & Laoukili, 2018). Wat de dienstverlenende rol betreft, zagen we reeds (zie figuur 4) dat bijna de helft van de organisaties aangeven ‘helemaal wel’ te doen aan dienstverlening. Dit aandeel ligt met 0,74 slechts een klein beetje lager dan de gemeenschapsvormende rol. Dat is anders in de lokale survey, waar de scores voor de dienstverlenende rol van lokale middenveldorganisaties eerder aansloten bij de sterkte van de politieke rol eerder dan van de gemeenschapsvormende rol (Van Gyes et al., 2018). Dit heeft zoals eerder aangehaald minstens gedeeltelijk te maken met het feit dat de welzijnssector en sociale economie – die hoger scoren op de dienstverlenende rol – Vlaams georganiseerd is en het lokale middenveld louter uit de socioculturele sector bestaat. De politieke rol is de minst belangrijke rol voor Vlaamse middenveldorganisaties, met een score van 0,65. Het is belangrijk om op te merken dat dit nog steeds een relatief hoge score is en dus betekent dat de politieke rol over het algemeen wel belangrijk gevonden wordt.

⁹ Bij gestandaardiseerde scores bevindt het gemiddelde zich altijd tussen een score van 0 en 1.

Als we de opname van de drie rollen per thematisch middenveldsegment bekijken (zie tabel 11) zien we dat bij bepaalde segmenten in de socioculturele sector de politieke rol wel het zwaarst doorweegt. Dat is het geval voor organisaties die actief zijn rond werk, beroep en economie, nieuwe sociale bewegingen en politieke organisaties. In het volwassenen- en jeugdwerk ligt het belang van de politieke rol dichtbij de andere twee rollen. Een andere afwijking op het algemene patroon is dat de dienstverlenende rol bij welzijnsinstellingen gemiddeld als belangrijkste ingeschat wordt. Verder is gemeenschapsvorming merkelijk minder belangrijk voor organisaties die rond werk, beroep en economie actief zijn en voor politieke organisaties.

Tabel 11: Vergelijking tussen opname van politieke, gemeenschaps- en dienstverlenende rollen per thematisch middenveldsegment

Thema		Politieke rol	Gemeenschapsvormende rol	Dienstverlenende rol
Welzijnsinstelling	Gemiddelde	0,598	0,865	0,929
	Standaardafwijking	0,239	0,214	0,171
Welzijnsvereniging	Gemiddelde	0,626	0,885	0,810
	Standaardafwijking	0,345	0,204	0,285
Sociale economie	Gemiddelde	0,491	0,928	0,852
	Standaardafwijking	0,304	0,114	0,266
Werk, beroep, economie	Gemiddelde	0,715	0,582	0,664
	Standaardafwijking	0,276	0,377	0,338
Gezondheid, ziekte, handicap	Gemiddelde	0,548	0,858	0,685
	Standaardafwijking	0,306	0,232	0,354
Nieuwe sociale beweging	Gemiddelde	0,767	0,658	0,695
	Standaardafwijking	0,257	0,282	0,338
Politieke organisatie	Gemiddelde	0,922	0,597	0,416
	Standaardafwijking	0,107	0,337	0,357
Volwassenwerk	Gemiddelde	0,739	0,797	0,665
	Standaardafwijking	0,202	0,272	0,349
Jeugdwerk	Gemiddelde	0,723	0,837	0,744
	Standaardafwijking	0,223	0,237	0,293
Religieuze organisatie	Gemiddelde	0,518	0,922	0,723
	Standaardafwijking	0,312	0,142	0,316

3 Wijzen van politieke rolopname

Nu we uitgebreid hebben stilgestaan bij de mate waarin middenveldorganisaties zeggen te streven naar maatschappelijke of politieke verandering, is het hoog tijd om nader te gaan kijken hoe ze dat nu precies trachten te doen. De survey vraag hierover is opgedeeld in zeven items die peilen naar verschillende manieren waarop middenveldorganisaties hun politieke rol kunnen opnemen. We hebben de respondenten gevraagd om aan te geven hoe (on)belangrijk een bepaalde taken zijn bij het opnemen van een politieke rol was op een schaal van 0 tot 6. Deze vragen werden niet gesteld aan die organisaties die op de vorige vraag hebben aangegeven 'helemaal niet' in te zetten op maatschappelijke of politieke verandering. In totaal antwoordden 441 van de 496 deelnemende organisaties deze vragen. Hieronder bespreken we eerste de scores voor de zeven items in het algemeen en per item uit de survey voor alle organisaties. Nadien onderscheiden we twee types factoren op basis van een clustering van verschillende strategieën. Deze scores bespreken we dan verder naargelang de sector en het thema van de bevroegde organisaties.

Tabel 12 toont in welke mate Vlaamse middenveldorganisaties de zeven taken die opgenomen kunnen worden als onderdeel van de politieke rol opnemen. We geven ook de standaardafwijking in antwoorden op om weer te geven in welke mate organisaties verschillen in het opnemen van die taken. **Opvallend is dat alle Vlaamse middenveldorganisaties op verschillende manieren tegelijk hun politieke rol invullen.** De gemiddelde scores per taak variëren tussen 3,09 ('tussenin') en 4,55 ('eerder belangrijk'/'zeer belangrijk').

Het 'behartigen van de belangen van de achterban' komt naar voren als de 'politieke' taak die voor Vlaamse middenveldorganisaties het meest van belang is. **Dit suggereert dat de conventionele invulling van politieke rol als belangenverdediging van particuliere groepen dominant aanwezig is.** Belangenbehartiging kan, maar hoeft niet per se, te vallen onder 'het nastreven van of pleiten voor politieke of maatschappelijke verandering' te leiden (zoals we de politieke rol in het CSI Flanders onderzoek definiëren). Dit is afhankelijk van de mate waarin de verdediging van die belangen gekoppeld wordt aan een visie op een gewenste maatschappij (vergelijk bv. een pleidooi van een landbouworganisatie om landbouwsubsidies te behouden als louter corporatistische eis met een pleidooi waarin die eis ingebed zit in een breder vertoog over het belang van een vitale landbouwsector voor voedselsoevereiniteit of een leefbaar platteland).

Taken die een **meer 'politiserende' invulling van de politieke rol** suggereren, i.e. een invulling waarbij organisaties het publieke meningsverschil over de inrichting van de samenleving stimuleren, scoren gemiddeld (iets) **minder hoog** dan belangenbehartiging. Het gaat hier dan voornamelijk om het 'binnen de eigen organisatie ontwikkelen van praktijken die aantonen dat het 'anders' kan' (score 4,37; 3de belangrijkste taak), 'een thema op de maatschappelijke of politieke agenda zetten' (wat veronderstelt dat een middenveldorganisatie appeleert aan een breder maatschappelijk belang en/of visie dan louter die van de achterban) (score 4,05; 5de belangrijkste taak) en 'burgers sensibiliseren en mobiliseren' (score 3,41; 6de belangrijkste taak). Het item 'samenwerken met andere middenveldorganisaties in dit streven' (naar politieke of maatschappelijke verandering) heeft de tweede hoogste gemiddelde score. Bij dit item is de variatie in de antwoorden het laagst. Samenwerken met andere middenveldorganisaties komt hier dus naar voor als een taak die, enkele uitzonderingen niet te na gesproken, vrijwel voor elke organisatie een belangrijk onderdeel is van de politieke rol.

'Inzetten op dialoog met burgers over wat bij hen leeft en hen daarrond organiseren' scoort globaal genomen het laagst. Tegelijkertijd is de variatie daar het hoogst. Het blijkt dat deze strategie voor sommige organisaties erg belangrijk is terwijl heel wat anderen daar niet op inzetten (zie verder). Ook het item 'burgers sensibiliseren en mobiliseren' komt als minder belangrijk naar voren en kent eveneens een relatief grote variatie in de antwoorden.

Als we dit vergelijken met de relatief hoge score voor 'Invloed uitoefenen op het beleid van overheden en/of bedrijven rond specifieke thema's' (score: 4,31; 4de belangrijkste taak), dan kunnen we concluderen dat Vlaamse middenveldorganisaties hun politieke rol meer zien als een zaak tussen hun organisatie enerzijds en overheden en bedrijven anderzijds dan als iets dat betrekking heeft op de relatie die ze onderhouden en opbouwen met burgers.

Tabel 12: algemeen beeld van hoe organisaties politieke rol opnemen

	Gemiddelde	Standaardafwijking
De maatschappelijke belangen van uw doelgroep(en) of uw achterban behartigen bij overheden en/of bedrijven	4,55	1,540
Samenwerken met andere middenveldorganisaties in dit streven	4,46	1,389

Binnen de eigen organisatie praktijken ontwikkelen die aantonen dat het 'anders' kan	4,37	1,475
Invloed uitoefenen op het beleid van overheden en/of bedrijven rond specifieke thema's	4,31	1,526
Een thema op de maatschappelijke of politieke agenda zetten	4,05	1,665
Burgers sensibiliseren en mobiliseren	3,41	1,793
Inzetten op dialoog met burgers over wat bij hen leeft en hen daarrond organiseren	3,09	1,845

Laten we de scores voor de verschillende items nu wat nader bekijken. We beginnen bij de taak die de hoogste gemiddelde score heeft en eindigen bij de taak met de laagste gemiddelde score.

De maatschappelijke belangen van uw doelgroep(en) of uw achterban behartigen bij overheden en/of bedrijven

Het item 'de maatschappelijke belangen van uw doelgroep(en) of uw achterban behartigen bij overheden en/of bedrijven' (zie tabel 13) krijgt de hoogste gemiddelde score. Het is de enige taak die gemiddeld genomen (nipt) als 'zeer belangrijk' ingeschat wordt (4,55). Slechts 4% van de bevraagde Vlaamse middenveldorganisaties vindt dit onbelangrijk. Vier op de vijf organisaties vinden belangenbehartiging **een belangrijk onderdeel van hun politieke rol**. Bijna één op drie (32%) vindt deze taak zelfs 'uiterst belangrijk'. Hoe middenveldorganisaties hun politieke rol verder ook invullen, het behartigen van de belangen van hun doelgroep en/of achterban is zonder meer de basis voor die rol.

Tabel 13: de maatschappelijke belangen van uw doelgroep(en) of uw achterban behartigen bij overheden en/of bedrijven

De maatschappelijke belangen van uw doelgroep(en) of uw	
---	--

achterban behartigen bij overheden en/of bedrijven	
Doen dit niet	4,5%
<i>Aantal</i>	20
Zeer onbelangrijk	1,3%
<i>Aantal</i>	6
Eerder onbelangrijk	4%
<i>Aantal</i>	18
Tussenin	9,2%
<i>Aantal</i>	41
Eerder belangrijk	19,2%
<i>Aantal</i>	85
Zeer belangrijk	29,5%
<i>Aantal</i>	130
Uiterst belangrijk	32,3%
<i>Aantal</i>	142

Samenwerken met andere middenveldorganisaties in het streven naar maatschappelijke of politieke verandering

Het item 'samenwerken met andere middenveldorganisaties in dit streven' (zie tabel 14) krijgt de tweede hoogste gemiddelde score en heeft het de minste variatie in haar antwoorden. Dat betekent dat er onder Vlaamse middenveldorganisaties het meest overeenstemming is over het (in dit geval eerder grote) belang van deze taak als onderdeel van de politieke rol. Slechts 8% vinden het onbelangrijk, met slechts 3% van de organisaties die het niet doen, tegenover 78% voor wie het eerder, zeer of uiterst belangrijk is. Organisaties die een politieke rol opnemen maar weinig belang hechten aan samenwerking zijn dus uitzonderlijk. Men kan dus stellen dat samenwerking met andere middenveldorganisatie bijna per definitie een belangrijk aspect is voor organisaties die inzetten op maatschappelijke of politieke verandering.

Voor één op drie van de organisaties is samenwerking zelfs 'zeer belangrijk'. Let wel, voor velen is het niet de belangrijkste strategie. Het aandeel voor wie samenwerking 'uiterst belangrijk' is

(24%) is niet uitzonderlijk hoog in vergelijking met de andere taken. Het behartigen van belangen van de doelgroep en/of achterban wordt met voorsprong het vaakst als 'uiterst belangrijk' naar voren geschoven.

Tabel 14: samenwerken met andere middenveldorganisaties in het streven naar maatschappelijke of politieke verandering

Samenwerken met andere middenveldorganisaties in het streven naar maatschappelijke of politieke verandering	
Doen dit niet	3,1%
<i>Aantal</i>	14
Zeer onbelangrijk	0,5%
<i>Aantal</i>	2
Eerder onbelangrijk	3,7%
<i>Aantal</i>	16
Tussenin	14,3%
<i>Aantal</i>	63
Eerder belangrijk	20,8%
<i>Aantal</i>	92
Zeer belangrijk	33,7%
<i>Aantal</i>	149
Uiterst belangrijk	23,9%
<i>Aantal</i>	106

Binnen de eigen organisatie praktijken ontwikkelen die aantonen dat het 'anders' kan

Ook het item 'binnen de eigen organisatie praktijken ontwikkelen die aantonen dat het 'anders' kan' (zie tabel 15) wordt door Vlaamse middenveldorganisaties gemiddeld als een 'eerder

belangrijk' onderdeel van de politieke rol ingeschat, met een gemiddelde score van 4,37. Slechts een op tien vindt het niet echt belangrijk, tegenover bijna acht op tien die het wel als belangrijk inschatten. Het grootste aandeel van de respondenten beschouwt het als 'zeer belangrijk' (31%).

Dit item is van belang omdat het aantoont dat middenveldorganisaties vinden dat ze ook binnen hun eigen organisatie een politieke rol kunnen opnemen. Er gaan mogelijk wel zeer verschillende soorten praktijken achter dit label schuilgaan. De erg grote variatie in antwoorden op open de vraag naar recente innovaties in de middenveldorganisaties bevestigt dit vermoeden.

Tabel 15: binnen de eigen organisatie praktijken ontwikkelen die aantonen dat het 'anders' kan

Binnen de eigen organisatie praktijken ontwikkelen die aantonen dat het 'anders' kan	
Doen dit niet	3,8%
<i>Aantal</i>	17
Zeer onbelangrijk	2%
<i>Aantal</i>	9
Eerder onbelangrijk	4%
<i>Aantal</i>	18
Tussenin	11,7%
<i>Aantal</i>	52
Eerder belangrijk	24,1%
<i>Aantal</i>	106
Zeer belangrijk	31,1%
<i>Aantal</i>	137
Uiterst belangrijk	23,3%
<i>Aantal</i>	103

Invloed uitoefenen op het beleid van overheden en/of bedrijven rond specifieke thema's

Invloed uitoefenen op het beleid van overheden en/of bedrijven (zie tabel 16) wordt gemiddeld als ongeveer even belangrijk ingeschat als de vorige taak (gemiddelde van 4,31). Slechts 11% van de respondenten vindt deze strategie onbelangrijk, tegenover 77% die er wel belang aan hechten. De antwoordcategorie 'zeer belangrijk' werd het meest aangeduid (door 31% van het totaal aantal organisaties dat dit deel van de bevraging invulde). Beleidsbeïnvloeding is breder dan belangenbehartiging, omdat die ook kan gebeuren vanuit een bredere visie op wat wenselijk is voor de maatschappij en niet enkel voor de particuliere belangen van de achterban. (Anderzijds hoeft belangenbehartiging zich niet te beperken tot beleidsbeïnvloeding.) De data uit onze survey geven aan dat de **breder taak van beleidsbeïnvloeding voor Vlaamse middenveldorganisaties iets minder zwaar weegt dan belangenbehartiging voor de achterban in het opnemen van de politieke rol.**

Tabel 26: Invloed uitoefenen op het beleid van overheden en/of bedrijven rond specifieke thema's

Invloed uitoefenen op het beleid van overheden en/of bedrijven rond specifieke thema's	
Doen dit niet	4,8%
<i>Aantal</i>	21
Zeet onbelangrijk	1,3%
<i>Aantal</i>	6
Eerder onbelangrijk	5%
<i>Aantal</i>	22
Tussenin	11,9%
<i>Aantal</i>	52
Eerder belangrijk	23,9%
<i>Aantal</i>	105
Zeet belangrijk	30,5%

<i>Aantal</i>	134
Uiterst belangrijk	22,6%
<i>Aantal</i>	100

Een thema op de maatschappelijke of politieke agenda zetten

De taak 'een thema op de maatschappelijke of politieke agenda zetten' (zie tabel 17) wordt afgetekend als belangrijk gezien, met een gemiddelde score van 4,05, maar de gemiddelde score is iets lager dan bij voorgaande taken en de spreiding van de antwoorden is groter. Deze taak peilt specifiek naar de mate waarin de politiek rol op een 'publieke' manier ingevuld wordt. Daarmee bedoelen we dat de bredere maatschappij als 'publiek', al dan niet actief, betrokken wordt bij de politieke rol die middenveldorganisaties spelen. De invulling van de politieke rol via belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding hoeft immers niet per se publiek te gebeuren. Eén van de veelgehoorde kritieken op de invulling van de politieke rol in de verzuiling is immers dat die teveel in 'achterkamers' onder machtsblokken gebeurt (Huyse, 2003). Het peilen naar de 'publieke' dimensie van het invullen van een politieke rol sluit dus aan bij het zoeken naar innovatie in de politieke rol van middenveldorganisaties en sluit gedeeltelijk aan bij wat we in dit onderzoek 'politisering' noemen (weliswaar zonder in dit item te peilen naar wat precies op de agenda gezet wordt, waar dat bij politisering expliciet gaat over ideeën met betrekking tot de 'gewenste inrichting van de maatschappij'), namelijk de mate waarin organisaties het publieke meningsverschil over de inrichting van de samenleving stimuleren. De lagere score op deze taak geeft aan dat niet elke organisatie de politieke rol (i.e. maatschappelijke of politieke verandering nastreven) op een 'politiserende' manier invult (i.e. door het publieke debat aan te gaan). Toch vindt slechts 16% van de organisaties dit onbelangrijk en nog eens 16% niet echt belangrijk noch onbelangrijk. Met 68% van de organisaties die dit belangrijk vinden kunnen we stellen dat een grote meerderheid van de Vlaamse middenveldorganisaties belang hecht aan deze invulling van hun politieke rol.

Tabel 17: een thema op de maatschappelijke of politieke agenda zetten

Een thema op de maatschappelijke of politieke agenda zetten	
Doen dit niet	5,6%
<i>Aantal</i>	25
Zeer onbelangrijk	3,2%
<i>Aantal</i>	14
Eerder onbelangrijk	7,6%
<i>Aantal</i>	34
Tussenin	16,1%
<i>Aantal</i>	71
Eerder belangrijk	21,2%
<i>Aantal</i>	94
Zeer belangrijk	24,5%
<i>Aantal</i>	108
Uiterst belangrijk	21,9%
<i>Aantal</i>	97

Inzetten op dialoog met burgers en burgers sensibiliseren en mobiliseren

Zoals hierboven reeds vermeld scoren de twee volgende items 'Inzetten op dialoog met burgers over wat bij hen leeft en daarrond organiseren' (zie tabel 18) en 'burgers sensibiliseren en mobiliseren' (zie tabel 19) gemiddeld respectievelijk het laagst en het op één na laagst. Dit is inhoudelijk consistent aangezien beiden inzetten op gesprek met en het mobiliseren van burgers. Het valt hier dus op dat de twee taken voor het streven naar maatschappelijke of politieke verandering die inzetten op dialoog met burgers beduidend lager scoren dan taken die zich richten op overheden, bedrijven, andere middenveldorganisaties of de interne werking van organisaties.

Het verschil tussen deze twee items is dat het eerste inzet op het te weten komen wat er bij burgers leeft en ambieert om daar iets mee te doen, terwijl het tweede informatie over relevante thema's tot bij de mensen brengt en ze rond dat thema tracht te mobiliseren. In beide gevallen verschilt de verdeling van de antwoorden duidelijk van de voorgaande items in de zin dat ze meer gespreid zijn over de verschillende categorieën. 36% van de middenveldorganisaties vinden het inzetten op dialoog met burgers niet of weinig belangrijk als onderdeel van hun politieke rol, tegenover 44% die wel overtuigd zijn van het politieke belang ervan. Voor het sensibiliseren en mobiliseren van mensen is dat respectievelijk 27% en 55%.

Dat de gemiddelden relatief laag liggen komt omdat er nogal wat respondenten aangeven dat ze deze strategieën niet toepassen, 15% voor het inzetten op dialoog en 12% voor sensibiliseren en mobiliseren. Dat is veel in vergelijking met de andere politieke taken. Daartegenover staat telkens een behoorlijk aandeel voor wie deze taken wel 'zeer belangrijk' zijn (17% en 18%). Er is binnen de totale populatie dus een vrij duidelijke onderscheid te maken tussen organisaties die deze op dialoog met burgers gerichte strategieën niet gebruiken en zij die er wel veel belang aan hechten.

Tabel 18: inzetten op dialoog met burgers

Inzetten op dialoog met burgers	
Doen dit niet	14,5%
<i>Aantal</i>	64
Zeer onbelangrijk	6,6%
<i>Aantal</i>	29
Eerder onbelangrijk	14,5%
<i>Aantal</i>	64
Tussenin	20,3%
<i>Aantal</i>	90
Eerder belangrijk	17,8%
<i>Aantal</i>	79
Zeer belangrijk	17,1%

<i>Aantal</i>	76
Uiterst belangrijk	9,2%
<i>Aantal</i>	41

Tabel19: burgers sensibiliseren en mobiliseren

Burgers sensibiliseren en mobiliseren	
Doen dit niet	12,4%
<i>Aantal</i>	55
Zeer onbelangrijk	3%
<i>Aantal</i>	13
Eerder onbelangrijk	12%
<i>Aantal</i>	53
Tussenin	18,1%
<i>Aantal</i>	80
Eerder belangrijk	24,3%
<i>Aantal</i>	107
Zeer belangrijk	18,8%
<i>Aantal</i>	83
Uiterst belangrijk	11,4%
<i>Aantal</i>	50

Tot slot gaan we na of er een patroon te herkennen valt in de scores voor de verschillende taken die in de context van de politieke rol van een middenveldorganisaties opgenomen worden. We gaan na of er een clustering van taken vast te stellen is in de antwoorden van Vlaamse middenveldorganisaties. Daartoe voerden we een exploratieve principale componentenanalyse (factoranalyse) uit. Daaruit komt naar voor dat de verschillende wijzen om de politieke rol op te nemen te clusteren zijn in twee componenten, die ook inhoudelijk te interpreteren zijn (zie tabel 20 hieronder). De eerste cluster omvat taken die betrekking hebben op de 'externe' relaties van een middenveldorganisaties, namelijk de relaties met overheden en bedrijven, andere

middenveldorganisaties en positionering in het maatschappelijk debat. We noemen de eerste cluster taken 'externe oriëntatie'. De tweede cluster omvat manieren die betrekking hebben op de eigen organisatie en de relaties met de achterban of burgers in het algemeen. We noemen de tweede cluster taken 'gerichtheid op de eigen organisatie en burgers'. Dat betekent dus dat organisaties die binnen de eigen organisatie alternatieve praktijken opzetten ook meer geneigd zijn om in te zetten op dialoog met en sensibilisering van burgers, terwijl belangenbehartiging, beleidsbeïnvloeding en de maatschappelijke agenda bewerken ook samen lijken te gaan.

De gemiddelde scores weergegeven in tabel 19 tonen dat middenveldorganisaties op Vlaams niveau eerder een externe oriëntatie hebben in hun politieke rolname dan een gerichtheid op de eigen organisatie of burgers. Dit houdt in dat organisaties zich eerder richten op het uitoefenen van invloed op het beleid van overheden of bedrijven, een thema op de maatschappelijke of politieke agenda trachten te zetten, hierin samenwerken met andere middenveldorganisaties en belangenbehartiging. Wat middenveldorganisaties iets minder doen, is het inzetten op dialoog met en sensibilisering van burgers of alternatieve praktijken ontwikkelen binnen de eigen organisatie.

Tabel 20: clustering wijzen van politieke rolname

Externe oriëntatie	Gerichtheid op eigen organisatie en burgers
5_1: Invloed uitoefenen op het beleid van overheden en/of bedrijven rond specifieke thema's	5_3: Binnen de eigen organisatie praktijken ontwikkelen die aantonen dat het 'anders' kan
5_2: De maatschappelijke belangen van uw doelgroep(en) of uw achterban behartigen bij overheden en/of bedrijven	5_4: Inzetten op dialoog met burgers over wat bij hen leeft en hen daarrond organiseren
5_6: Een thema op de maatschappelijke of politieke agenda zetten	5_5: Burgers sensibiliseren en mobiliseren
5_7: Samenwerken met andere middenveldorganisaties in dit streven	
C: 0.78	C: 0.70

Extern	Eigen achterban en eigen organisatie
Gemiddelde: 4,3	Gemiddelde: 3,6
Standaardafwijking: 1,18	Standaardafwijking: 1,35
N=442	N=442

4 Evolutie van politieke rolname

Om te peilen naar de evolutie in de opname van de politieke rol hebben we de respondenten gevraagd of ze vandaag meer of minder streven naar maatschappelijke of politieke verandering dan 10 jaar geleden. Ze konden kiezen uit vijf antwoordcategorieën (gaande van 1 tot 5): 'veel minder', 'minder', 'evenveel', 'meer' en 'veel meer'. Deze vraag is onder meer relevant in het licht van de regelmatig terugkerende stelling dat het middenveld minder dan vroeger een politieke rol opneemt (Oosterlynck, 2018).

Tabel 21 onderaan toont dat een meerderheid van de bevroegde middenveldorganisaties inschat dat ze vandaag sterker streven naar maatschappelijke of politieke verandering dan tien jaar geleden. De stelling dat middenveldorganisaties vandaag minder politiek zijn, wordt dus alvast niet zo aangevoeld door een meerderheid van Vlaamse middenveldorganisaties zelf. 39% van die

organisaties zegt dat ze vandaag ‘meer’ (14% zegt ‘veel meer’ dan 10 jaar geleden) maatschappelijke of politieke verandering nastreeft. Het aandeel dat vindt dat ze de politieke rol vandaag ‘minder’ opnemen is beduidend kleiner (4%) en slechts enkelen geven aan ‘veel minder’ in te zetten op politiek werk (1%). Een grote groep respondenten (42%) geeft aan dat ze vandaag nog ‘evenveel’ streven naar maatschappelijke of politieke verandering als tien jaar geleden. Vanuit methodologisch oogpunt dient hier wel opgemerkt te worden dat dit een inschatting van de organisaties zelf is en men mogelijks niet geneigd is te stellen dat men iets *minder* doet dan tien jaar geleden.

Opmerkelijk is ook dat deze antwoorden vrij consistent zijn over de verschillende sectoren en thematische onderverdelingen heen. De verschillen tussen de sectoren en types organisaties zijn geen van allen statistisch significant.

Tabel 21: evolutie in het streven naar maatschappelijke of politieke verandering

	Percentages
Veel minder (1)	0,7
<i>Aantal</i>	3
Minder (2)	4,4
<i>Aantal</i>	18
Evenveel (3)	42,1
<i>Aantal</i>	169
Meer (4)	38,6
<i>Aantal</i>	155
Veel meer (5)	14,3
<i>Aantal</i>	402
Totaal	
Gemiddelde	3,61
Standaardafwijking	0,810

We vroegen Vlaamse middenveldorganisatie ook naar de evolutie over tien jaar tijd in hoe ze de politieke rol opnamen (zie tabel 22). Daaruit blijkt dat de taken waar de opvallendste toename op te tekenen valt ‘het samenwerken met andere middenveldorganisaties’ en het ‘binnen de eigen organisatie praktijken opzetten die tonen dat het anders kan’ is. 28% van de organisaties geeft aan deze twee politieke taken ‘veel meer’ te doen dan tien jaar geleden. Ook ‘invloed uitoefenen op het beleid van overheden en/of bedrijven rond specifieke thema’s’ gebeurt door een opvallend aantal organisaties (22%) ‘veel meer’ dan tien jaar geleden. De toename voor belangenbehartiging van achterban of doelgroep is minder uitgesproken.

Het is verder opvallend dat ‘burgers sensibiliseren en mobiliseren’ en ‘inzetten op dialoog met burgers over wat bij hen leeft en hen daarrond organiseren’ door iets meer organisaties ‘minder’ opgenomen dan bij andere taken het geval is (respectievelijk 10% en 7% van de bevroegde organisaties) en dat het aantal organisaties dat deze taken ‘veel meer’ doet ook lager ligt dan bij andere taken het geval is (respectievelijk 10% en 11%).

Tabel 22: evolutie in hoe Vlaamse middenveldorganisaties de politiek rol opnemen

	Veel minder	Minder	Evenveel	Meer	Veel meer
Invloed uitoefenen op het beleid van overheden en/of bedrijven rond specifieke thema's N= 407 Gemiddelde: 3,75 Standaardafwijking: 0,914	0,6%	7,6%	31,5%	37,5%	22,9%
De maatschappelijke belangen van uw doelgroep(en) of uw achterban behartigen bij overheden en/of bedrijven N= 403 Gemiddelde: 3,68 Standaardafwijking: 0,816	0,4%	3,1%	42,9%	35,5%	18,2%
Binnen de eigen organisatie praktijken ontwikkelen die aantonen dat het ‘anders’ kan N= 408 Gemiddelde: 3,94 Standaardafwijking: 0,835	0%	4%	26,3%	41,9%	27,8%
Inzetten op dialoog met burgers over wat bij hen leeft en hen daarrond organiseren	0,8%	7,1%	44,5%	36,9%	10,7%

N= 357 Gemiddelde: 3,5 Standaardafwijking: 0,810					
Burgers sensibiliseren en mobiliseren N= 369 Gemiddelde: 3,44 Standaardafwijking: 0,841	1,1%	9,7%	42,8%	36,5%	9,8%
Een thema op de maatschappelijke of politieke agenda zetten N= 401 Gemiddelde: 3,62 Standaardafwijking: 0,838	0,6%	6,5%	38,6%	39,4%	15%
Samenwerken met andere middenveldorganisaties in dit streven N= 410 Gemiddelde: 3,86 Standaardafwijking: 0,911	1,4%	3,3%	31,1%	36,2%	28,1%

5 Beïnvloedende factoren in politieke rolname

Er bestaan verschillende hypothesen over factoren die van invloed kunnen zijn in de politieke rolname van middenveldorganisaties. Zo zou financiële afhankelijkheid van de overheid kunnen leiden tot vermindering of afwezigheid van de politieke rol. Hieronder analyseren we de samenhang tussen de mate van het opnemen van een politieke rol en een aantal mogelijks beïnvloedende factoren, zoals de inkomsten van de overheid, de bedrijfswereld en het eigen inkomen van de organisatie. Voorts bekijken we ook de vraag of concurrentie over werkingsmiddelen met andere middenveldorganisaties, de overheid en bedrijven leidt tot een lagere politieke rolname.

5.1 Overheidsmiddelen en politieke rolopname

De politieke opdracht van het middenveld leidt vaak tot discussie. Kunnen of mogen overheidsgesubsidieerde middenveldorganisaties wel een politieke rol opnemen? We gingen na of er een verband bestaat tussen de opname van de politieke rol van middenveldorganisaties en de mate waarin ze gesubsidieerd worden door de overheid (publiek inkomen). **Op het niveau van Vlaamse middenveldorganisaties is er op het eerste gezicht geen significant verband terug te vinden.** De hypothese zou in de toekomst verder verfijnd kunnen worden door ze per sector of middenveldsegment te onderzoeken of ze toe te spitsen op specifieke manieren om maatschappelijke of politieke verandering na te streven (bv. de hypothese dat een meer op samenwerking en overleg gerichte invulling van de politieke rol mogelijk wel te combineren valt met overheidsmiddelen, terwijl een meer op conflict en actie gerichte invulling minder makkelijk te combineren valt met het verkrijgen van overheidsmiddelen).

Tabel 23: correlatietabel overheidsmiddelen en politieke rolopname

	Politieke rol (std)	Publiek inkomen
Politieke rol (std)	1	0,096
Publiek inkomen		1

5.2 Middelen van bedrijven en politieke rolopname

Hetzelfde verband kunnen we onderzoeken voor het ontvangen van middelen van bedrijven. De verwachting is hier dat het verwerven van middelen van private bedrijven niet makkelijk samen gaat met het nastreven van politieke of maatschappelijke verandering, omdat bedrijven hier geen belang bij zouden hebben of mogelijks zelfs commerciële belangen in het gedrang kunnen brengen. **Ook hier vinden we geen significant verband tussen het krijgen van fondsen van bedrijven en de mate waarin middenveldorganisaties hun politieke rol opnemen.** In de toekomst kan deze analyse verder verfijnd worden door te kijken of er wel een verband vast te stellen is als we de organisaties opsplitsen per thema waarrond ze maatschappelijke verandering nastreven, per type invulling van de politieke rol of per specifieke doelgroep of achterban waarvoor men werkt en het economisch belang ervan.

Tabel 24: correlatietabel middelen van bedrijven en politieke rolopname

	Politieke rol (std)	Marktinkomen
Politieke rol (std)	1	0,006
Marktinkomen		1

Middelen van de gemeenschap en politieke rolopname

We bekijken ook of er een mogelijk verband is tussen inkomsten uit de gemeenschap¹⁰ en de mate waarin een politieke rol opgenomen wordt. De achterliggende redenering is dat het verzamelen van inkomsten als organisatie uit privéactiviteiten de politieke rolopname naar de achtergrond kan duwen, zeker als het bestaande of potentiële klanten zou kunnen afschrikken. Uit de survey blijkt echter dat er geen significant verband is tussen het verzamelen van middelen uit de gemeenschap en de politieke rolopname (zie tabel 25).

Tabel 25: correlatietabel privaatinkomen organisatie en politieke rolopname

	Politieke rol (std)	Privaatinkomen
Politieke rol (std)	1	-0,102
Privaatinkomen		1

Hetzelfde geldt voor de mate van concurrentie over middelen met andere middenveldorganisaties, bedrijven en de overheid. Geen van de vormen van concurrentie staat in verband met de politieke rolopname. Ook hier was onze veronderstelling dat concurrentie voor middelen het opnemen van een politieke rol zou ontmoedigen, omdat op die manier financiers afgeschrikt zouden kunnen worden.

¹⁰ Het gaat hier onder meer over inkomsten verkregen door lidgelden, donaties of crowdfunding. Deze variabele is geconstrueerd op basis van VL2_17_2.

6 Innovatie in politieke rolopname

In de Vlaamse survey gingen we ook verder in op de vraag of organisaties innovaties of vernieuwingen hebben doorgevoerd in termen van het streven naar maatschappelijke of politieke verandering. We lieten in de survey open wat innovatie en vernieuwing precies inhoudt en voorzagen dus geen definitie in de survey, omdat we de respons zo breed mogelijk willen houden. We geven vooreerst een beschrijvend beeld van organisaties die aangeven al dan geen innovaties doorgevoerd te hebben sinds het begin van 2015. Hieronder (zie tabel 26) is te zien dat de meerderheid (56%) aangeeft innovaties te hebben doorgevoerd in termen van hun politieke rolopname. Echter duiden ongeveer vier op tien organisaties dit niet te hebben gedaan. De vraag is uiteraard welke innovaties er dan precies zijn doorgevoerd. Hiervoor is een open vraag gesteld in de survey, die in de toekomst verder geanalyseerd wordt met het oog op het opstellen van een typologie van middenveldinnovatie.

Tabel 26: innovatie in politieke rolopname

Innovatie in streven naar maatschappelijke of politieke verandering als organisatie	
Geen innovatie	44,4%
<i>Aantal</i>	196
Innovatie	55,6%
<i>Aantal</i>	245

Verder zijn we gaan kijken of er factoren van invloed zijn in het al dan niet doorvoeren van innovaties door organisaties. Vaak wordt er verondersteld dat het voornamelijk nieuwe, jonge organisaties zijn die innoveren en vernieuwen. Echter blijkt er geen significant verband terug te vinden zijn in de survey tussen de organisatieleeftijd en mate waarin organisaties aan innovatie doen (zoals door henzelf gerapporteerd). Hetzelfde geldt voor organisaties die aangeven historisch gezien te behoren tot een zuil. Ook hier is er geen verband terug te vinden tussen het behoren tot een zuil en het doorvoeren van innovaties aangaande politieke rolopname.

7 Algemene conclusie

In dit rapport analyseerden we de politieke rol van Vlaamse middenveldorganisaties. We vroegen Vlaamse middenveldorganisaties aan te geven of ze streven naar maatschappelijke of politieke verandering. De gemiddelde score is 6,5 op 10. Vlaamse middenveldorganisaties vinden dus dat ze ‘eerder wel’ streven naar maatschappelijke of politieke verandering. Slechts een op zeven zegt dit soort verandering ‘helemaal niet’ na te streven. De mate waarin de politieke rol opgenomen wordt, varieert wel sterk per middenveldsector. Socioculturele organisaties zetten hier het sterkst op in. Ook de welzijnssector scoort hier bovengemiddeld, zij het een stuk lager dan de socioculturele sector. Vooral de sector van de sociale economie scoort onder het gemiddelde. Een derde van de sociale economie-organisaties is hier zelfs helemaal niet mee bezig. De mate van politieke rolname verschilt ook per thematisch segment van het middenveld. Over het algemeen valt wel op dat voor bijna alle thematische segmenten de categorie ‘eerder wel’ het meest werd aangeduid. Dat betekent dat de politieke rol in de meeste thematische segmenten van het middenveld duidelijk aanwezig is. Vooral politieke organisaties, nieuwe sociale bewegingen, sociocultureel volwassenenwerk en jeugdwerk nemen de politieke rol op. Naast de eerder vermelde sociale economiebedrijven, nemen ook Vlaamse middenveldorganisaties die werken rond gezondheid, ziekte en handicap minder vaak een politieke rol op.

In vergelijking met lokale organisaties nemen Vlaamse middenveldorganisaties vaker een politieke rol op. Als we het over het lokale middenveld hebben, focussen we hier echter enkel op socioculturele organisaties, terwijl het Vlaamse middenveld ook heel wat organisaties uit de sociale economie en de welzijnsector bevat. Sociale economie en welzijnsector zetten minder dan de socioculturele sector in op de politieke rol. Het verschil lijkt dus zeker gedeeltelijk te zitten in een andere rolname van lokale en Vlaamse socioculturele middenveldorganisaties.

We gingen ook na hoe middenveldorganisaties die een politieke rol opnemen die precies invullen. Welke taken maken vinden organisaties belangrijk binnen de context van het opnemen van een politieke rol? Opmerkelijk is dat geen enkele van de zeven in de survey opgesomde taken door Vlaamse middenveldorganisaties onbelangrijk gevonden wordt. De belangrijkste taak in het opnemen van de politieke rol is het behartigen van de belangen van de achterban, wat suggereert dat de politieke rol in het middenveld moeilijk losgedacht kan worden van het verdedigen van de belangen van particuliere groepen. Samenwerken met andere middenveldorganisaties heeft de tweede hoogste gemiddelde score en telt het minst variatie in de antwoorden. Samenwerking is

dus een vast onderdeel van de instrumenten die organisaties gebruiken om maatschappelijke of politieke verandering na te streven. Daarna komt invloed uitoefenen op overheden of bedrijven en in de organisaties zelf alternatieve praktijken opzetten. Maatschappelijke of politieke verandering nastreven door in te zetten op dialoog met burgers en ze sensibiliseren en mobiliseren komen dan weer gemiddeld als een minder belangrijke taak naar voor, maar de grotere variatie in antwoorden bij deze items suggereert dat een aantal organisaties er net wel op inzetten.

Een factoranalyse toonde aan dat de zeven taken uiteenvallen in twee onderscheiden clusters van taken. Enerzijds zijn er een aantal taken die inzetten op 'externe' relaties van middenveldorganisaties met overheden en bedrijven, andere middenveldorganisaties en positionering in het bredere maatschappelijke debat en anderzijds een aantal taken die inzetten op de eigen organisatie en de relaties met de achterban of burgers in het algemeen. Vlaamse middenveldorganisaties die binnen de eigen organisatie alternatieve praktijken opzetten zijn geneigd om ook in te zetten op dialoog met en sensibilisering van burgers, terwijl andere organisaties ertoe neigen belangenbehartiging, beleidsbeïnvloeding en de maatschappelijke agenda bewerken te combineren. De extern georiënteerde taken worden wat vaker opgenomen door Vlaamse middenveldorganisaties dan de meer intern georiënteerde taken.

Wat de evolutie van de politieke rol van middenveldorganisaties betreft kunnen we concluderen dat de stelling als zouden middenveldorganisaties vandaag minder politiek zijn dan tien jaar geleden tegengesproken wordt door Vlaamse middenveldorganisaties zelf. Meer dan de helft van de Vlaamse middenveldorganisaties geeft zelf aan vandaag meer dan vroeger een politieke rol op te nemen. Bij slechts 5% is dat minder dan 10 jaar geleden. We gingen ook op zoek naar de factoren die bepalen of een organisatie al dan niet een politieke rol opneemt en focusten daarbij in eerste instantie op de herkomst van de financiële middelen van de organisatie. We stelden vast dat het opnemen van een politieke rol niet significant verband houdt met de herkomst van financiële middelen, maar zullen de analyse hiervan in de toekomst verfijnen naar onder meer het thematisch segment van het middenveld en de manieren waarop de politieke rol ingevuld wordt.

Tot slot bekeken we in welke mate Vlaamse middenveldorganisaties innoveren en vernieuwen in de opname van hun politieke rol. Dat is voor een kleine meerderheid van de organisaties, met

name ongeveer 55%, het geval. Er is daarbij geen significant verband vast te stellen met de leeftijd van een organisatie, noch het al dan niet lid zijn van een zuil.

8 Referenties

- Billiet, J. (2004). Van verwerpelijke verzuiling naar geprezen middenveld: bilan van 30 jaar onderzoek. *Tijdschrift voor Sociologie*, 25(1), 129-158.
- Huyse, L. (2003). *Over politiek*. Leuven: Van Halewyck.
- Oosterlynck, S. (2018). De politieke opdracht van het middenveld ter discussie : nieuwe vormen van politisering. *CSI Flanders Spotlight Paper*.
- Oosterlynck, S., Hertogen, E., & Swerts, T. (2017). De politieke opdracht van het middenveld ter discussie : nieuwe vormen van politisering. Retrieved from <https://www.middenveldinnovatie.be/publicaties/spotlightpaper-nieuwe-vormen-van-politisering>
- Schuerman, G. (2013). *Politieke Ruimte*. Brugge: Die Keure.
- Swerts, T., Hertogen, E., & Oosterlynck, S. (2017). Spotlightpaper: Diversiteit en politisering: een kritische agenda voor het middenveld Retrieved from <https://www.middenveldinnovatie.be/publicaties/spotlightpaper-diversiteit-en-politisering-een-kritische-agenda-voor-het-middenveld>
- Van Gyes, G., Szekér, L., & Laoukili, F. (2018). Panorama van het lokale middenveld in Vlaanderen. Retrieved from <https://www.middenveldinnovatie.be/publicaties/panorama-van-het-lokaal-middenveld>

9 Bijlagen

9.1 Bijlage 1: thematische opdeling van het Vlaamse middenveld in elf categorieën

Welzijnsinstellingen	instellingen (geen verenigingen) die actief zijn in de gehandicaptenzorg, jeugdhulp en bredere welzijnsthema's	<i>Bv. centra voor algemeen welzijnswerk, Tele-onthaal, samenlevingsopbouw</i>
Welzijnsverenigingen	verenigingen (geen instellingen) die werken rond armoede, sociale inclusie en bredere welzijnsthema's	<i>Bv. verenigingen waar armen het woord nemen, sociale kruideniers</i>
Sociale economie	maatwerkbedrijven (beschutte en sociale werkplaatsen)	
Werk, beroep, economie	vakbonden, beroeps- en werkgeversverenigingen en service-clubs	<i>Bv. confederatie Bouw, Vlaamse auteursvereniging</i>
Gezondheid, ziekte en handicap	patiëntenverenigingen, verenigingen actief rond bredere gezondheidsthema's	<i>Bv. CM, Sensoa, Holebifoon, Centrum ter preventie van zelfdoding, Similes</i>
Nieuwe sociale bewegingen	bewegingen die werken rond actuele maatschappelijke thema's zoals milieu, mobiliteit, vrede, Noord-Zuid, vluchtelingen, ...	<i>Bv. Fairtrade Belgium, Oxfam-solidariteit, Bond Beter Leefmilieu, Fietsersbond</i>
Politieke organisaties	bewegingen die politieke actie voeren en positie innemen	<i>Bv. Liga voor de Mensenrechten, Vlaamse volksbeweging, Beweging.net</i>
Volwassenenwerk	Socioculturele organisaties voor volwassenen die zich richten op	<i>Bv. seniorenorganisaties, vrouwenverenigingen, holebi-verenigingen, culturele fondsen,</i>

	specifieke groepen of rond specifieke thema's werken	<i>amateurkunstenfederaties, vormingsinstellingen, Vormingplus-centra</i>
Jeugdwerk	Socioculturele organisaties die groepsgericht werken voor/door kinderen en jongeren (van 3 tot 30 jaar)	<i>Bv. jeugdbewegingen, koepel van jeugthuizen, particuliere speelpleinwerkingen</i>
Etnisch-culturele federaties	verenigingen met en voor bepaalde groepen van etnisch-culturele minderheden	
Religieuze organisaties	organisaties die actief zijn rond religie, zingeving en levensbeschouwing	<i>Bv. Kerknet, Boeddhistische Unie van België, Federatie Vrijzinnig centra</i>